

Ks. ZDZISŁAW ŻYWICA
Olsztyn, UWM

NARRACYJNE TŁO DECYZJI FARYZEUSZY O ZABICIU JEZUSA (MT 8,1–12,50; 12,14)

W sekcji 8,1–9,38 przeplatają się przede wszystkim relacje o cudach z tematem wiary i naśladowania Jezusa, przygotowującym bezpośrednio grunt pod konflikt z religijnymi przywódcami żydowskimi. Ewangelista opowiada także w tej sekcji teologiczną historię Jezusa Nazarejczyka¹. Najpierw ukazuje działalność Mesjasza Izraela pośród swojego ludu (8,1-17), której pierwszoplanowym celem jest powołanie i uformowanie głęboko wierzącej w Niego i wiernej Mu we wszystkim wspólnoty uczniów – nowego Zgromadzenia Bożego, Kościoła (8,18-27), który poprowadzi On przez wiele trudności i niebezpieczeństw (8,23-27) do narodów pogańskich (8,28-34)². Następnie prezentuje działalność Mesjasza, która — pomimo wiernego przestrzegania przez Niego przepisów Tory — również prowadzi do groźnego konfliktu z przywódcami ludu, który w perykopie 9,32-34 osiąga swój szczyt, po raz pierwszy w Ewangelii. Najwyraźniej Mateuszowi bardzo zależy na takim ułożeniu materiału narracyjnego, aby umieszczając go w tej części dzieła, wyeksponować podwójną reakcję pojawiających się osób — z jednej strony wielkich rzesz ludu, a z drugiej faryzeuszy — na cuda Jezusa: podziw jednych i oskarżenia drugich (9,33-34). Od rozdziału ósmego Mateusz rozpoczyna opowiadanie na dwóch poziomach teologicznej historii o cudotwórczej działalności Jezusa w ziemi Izraela i poza jej granicami (8,28-34)³. Jej zewnętrzny poziom to relacje o cu-

¹ Por. C. BURGER, *Jesu Taten nach Matthäus 8 und 9*, ZThK 70 (1973), s. 272–287; U. LUZ, *Das Evangelium nach Matthäus* (EKK 2), Neukirchen-Vluyn 1996², s. 5n.

² W wersetach 9,9-13 Mateusz jeszcze raz pokazuje, jak działalność Jezusa wiedzie do budowania nowego Zgromadzenia Bożego — Kościoła.

³ W podobny sposób zbuduje Mateusz dalszą historię Jezusa, Kościoła i Izraela w rozdziałach 11–12 i 14–16; por. LUZ, *Matthäus II*, s. 6; R. KAMPLING, *Jesus von Nazareth — Lehrer und Exorzist*, BZ 30 (1986), s. 237–248; B. MAGGIONI, *Gesù e i malati nel vangelo di Matteo*, PSV 2 (1999), s. 77–87; D. TRUNK, *Der messianischer Heiler. Eine redaktions- und religionsgeschichtliche Studie zu den Exorzismen im Matthäusevangelium*, Freiburg 1994; E.J. VLEDDER, *Conflict in the Miracle Stories. A Socio-Exegetical Study of Matthew 8 and 9*, Sheffield 1997; H. ŻUKOWSKI, *Spojrzenie na rozdziały cudów w Mt 8–9*, StTBł 12 (1994), s. 97–106.

dach i sporach Jezusa, powiązanych ze sobą geograficznie i chronologicznie. Stanowią one część historii Mesjasza z Jego ludem, która zakończy się Jego śmiercią i zmartwychwstaniem. Jest to historia nasilającego się konfliktu wewnątrz narodu Bożego wybrania. Na drugim, głębszym poziomie, Ewangelista opowiada historię Kościoła, który pojawia się wraz z rozpoczęciem działalności Jezusa w ziemi Izraela, co również prowadziło do stanowczego sprzeciwu ze strony religijnych elit⁴

Jezus przyszedł wypełnić Prawo i Proroków, dlatego uzdrowionemu z trądu człowiekowi Jezus polecił, aby zgodnie z przepisami Kpł 13–14 udał się do świątyni w celu złożenia przewidzianej przez prawodawstwo Mojżeszowe ofiary (8,4). W scenie o uzdrowieniu syna setnika z Kafarnaum sam zainteresowany ojciec potwierdza i akceptuje przepisy zabraniające Żydom wchodzenia do domu pogan (8,8). Postawa setnika wprowadziła w zdumienie Jezusa do tego stopnia, że natychmiast zwrócił się do idących za Nim od samego początku działalności „wielkich rzesz ludu” (4,25; 5,1) i wyraził podziw dla jego wiary, kierując jednocześnie słowa ostrzeżenia i groźby pod adresem całego Izraela (8,10-12)⁵ Wyrażenie „wiera” (πίστις) oznacza tu całkowite i bezwarunkowe zdanie się setnika na „władzę i moc” (ἐξουσία καὶ δύναμις) Jezusa. Podobnie jak w innych tekstach synoptycznych, tak i tu Jezus kwalifikuje taką postawę człowieka jako wyraz głębokiej wiary. Dzięki wzmiance o idącej za Jezusem „wielkiej rzeszy ludu” ewangelista sygnalizuje, że na drugim poziomie opowiadania historii Jezusa zaczyna się formułować przesłanie skierowane do Kościoła. Wskazuje na to fakt, że w dotychczasowej narracji Ewangelii Jezus spotkał do tego momentu niewielu ludzi i nie doświadczył jeszcze żadnych konfliktów w ziemi Izraela, a jednak werset 10 zakłada już zaistnienie pewnych konfliktów z jej mieszkańcami. Można to jedynie wytłumaczyć tym, że Mateusz i jego Kościół wiedzą o tym z ziemskiej historii Jezusa oraz z własnych doświadczeń z Synagogą i judaizmem. Dlatego wersety 8,10-12 mają charakter sygnalizacyjny, zwracają uwagę na to, co jeszcze nastąpi w przyszłości. Potwierdza to również stosowany często przez Mateusza zwrot: „tam będzie płacz i zgrzyt zębów” (8,12). Nawiązuje on do obrazu grzeszników zgrzytających zębami, pełnych złej woli wobec sprawiedliwych⁶, i wyraża ogrom strasznego cierpienia, którego doświadczą ci spośród ludu Izraela, którzy odrzucają Jezusa, własnego mesjańskiego Króla, i w konsekwencji utracą Królestwo Boże, do którego można będzie

⁴ Podobny, podwójny poziom widoczny jest również w rozdziałach 1–4, gdzie na zewnętrznym poziomie Ewangelista opowiada o dzieciństwie i początku działalności Jezusa, a w tle pokazuje drogę Jezusa z Nazaretu, mesjańskiego Króla Izraela i Syna Bożego, z Betlejem do Galilei pogan; por. LUZ, *Matthäus I*, s. 85; II, s. 6n.

⁵ Całe opowiadanie tak zostało zbudowane przez Ewangelistę, aby wyakcentować te właśnie słowa Jezusa, a szczególnie groźbę: synowie zaś królestwa zostaną wyrzuceni w ciemność zewnętrzną (8,12a); por. D.C. ALLISON, *Who will come from East and West? Observations on Matt 8,11-12 / Luke 13,28-29*, IrBSt 11 (1989), s. 158–170.

⁶ Por. Ps 35,16; 112,10; Lm 2,16; Hi 16,9.

teraz wejść i w nim uczestniczyć jedynie przez wiarę w Jezusa Nazarejczyka — Mesjasza i Syna Bożego, a nie na podstawie etnicznego pochodzenia i przestrzegania „tradycji starszych” (9,14-17; por. 15,1-20)⁷ Werset 8,11 ilustruje prorockie wyobrażenie uczty, która odbędzie się w Królestwie Bożym czasów mesjańskich⁸ Poganie przybędą do Boga Izraela z wielu krajów („ze wschodu i zachodu”) i zasiądą z patriarchami do stołu w Królestwie Bożym, natomiast jego synowie nieodwołalnie je utracą⁹. Ich losem będzie „ciemność zewnętrzna”, która jest atrybutem szeolu, gehenny, piekła — miejsca, gdzie są więzione potężne złe duchy¹⁰ Wyrażenie „zewnątrzna” (ἐξώτερρον) wydaje się nawiązywać do sceny wyrzucenia człowieka bez szaty weselnej z sali uczty królewskiej (22,13) i w rzeczy samej ma oznaczać definitywne odebranie Izraelowi Królestwa Bożego.

Opowiadanie o uciszeniu burzy na jeziorze (8,25-27) zawiera również subtelną aluzję do historii Jonasza¹¹, swoistego oskarżenia Izraela o to, że nie jest światłem i świadkiem dla narodów. Jonasz uosabiał Izraela, który chciał się uchylić od tego zadania, lecz dzięki interwencji Boga wykonał je. Jezus natomiast, od samego początku¹², reprezentuje Izraela idealnego, który w sposób absolutnie wierny wykonuje wolę Bożą. Dzięki temu działa On mocą swego Ojca i z Jego upoważnienia, ponieważ tu jest „więcej niż Jonasz” (Mt 12,39-41). Zaraz po tym cudzie Jezus udał się na drugi brzeg jeziora do kraju Gadareńczyków (8,28). Zarówno Gadara, jak i Geraza (Mk 5,1) były miastami należącymi do Dekapolu — krainy pogańskiej, choć zamieszkałej również przez Żydów. Jezus nie tylko spotykał się osobiście z poganami w swoim kraju (8,5-13), lecz przechodził również na tereny pogan i tam dokonywał cudownych uwolnień od złych duchów. Ludność pochodzenia pogańskiego nie prosiła, żeby przyszedł do ich miejscowości. Wprost przeciwnie, całe miasto żądało, aby opuścił ich krainę (8,34). Według Mateusza jedynie Chrystus Pan „był w stanie przejść tamtą drogą” i dokonać dzieł zbawczych, gdyż miał odpowiednią „władzę i moc”¹³. Stanowczy ton prośby mieszkańców miasta nie oznacza ostatecznego odrzucenia Jezusa, lecz pewien niepokój i lęk wywołane serią zdumiewających wydarzeń. Duchy nieczyste zarzuciły Jezusowi: „przyszedłeś tu przed czasem”, ale Mateusz jest przekonany, że ten czas wkrótce nadejdzie, by po-

⁷ Por. R.E. BROWN, C. OSIEK, P. PERKINS, *Wczesny Kościół*, w: R.E. BROWN, J.A. FITZMYER, R.E. MURPHY (red.), *Katolicki komentarz biblijny*, Warszawa 2001, 2070–2080; LUZ, *Matthäus II*, s. 14–17; P.J. JUDGE, *Mt 8,5-13/Lk 7,1-10: The Centurion at Capernaum. A History of Modern Interpretation*, Leuven 1995.

⁸ Por. Iz 25,6; 49,12; 55,2; 56,3-8; 59,19; 60,3-7; 66,18-23; Ml 1,11; Za 8,20-23; Ps 107(106),3.

⁹ Do tego tematu Mateusz powróci zwłaszcza w 21,33-46.

¹⁰ Por. J. GNILKA, *Das Matthäusevangelium* (HThK NT I), Freiburg–Basel–Wien 2000, s. 304.

¹¹ Por. Jon 1,1-16.

¹² Szczególnie wyeksponowane w scenie kuszenia Jezusa na pustyni (4,1-11).

¹³ Por. J.F. CRAGHAN, *The Gerasene demoniac*, CBQ 30 (1968), s. 522–536; P. LAMARCHE, *Le possédé de Gérasa (Mt 8,28-34; Mc 5,1-20; Lc 8,26-39)*, NRT 90 (1968), s. 581–597; R. PESCH, *Der Besessene von Gerasa*, Stuttgart 1972.

dając misję głoszenia „Ewangelii królestwa” również narodom pogańskim. Dlatego też Mateusz opuścił z Markowego opowiadania wersety 5,18-20; uzdrowieni nie powinni opowiadać o dziełach Jezusa w Dekapolu, ponieważ nie nadszedł jeszcze odpowiedni „czas” (ὁ καιρός)¹⁴.

W pierwszym wersecie mowy misyjnej (9,36–11,1) Ewangelista wskazuje na wzruszenie i litość Jezusa nad wielkimi rzeszami ludu Izraela, które wyglądały na pozbawione duchowego przewodnictwa ze strony religijnych przewodników, gdyż ci nie spełniali obowiązków nałożonych na nich przez Boga. Dla Ewangelisty Jezus jest tu „Panem żniw”, a uczniowie są kontynuatorami Jego dzieła i urzeczywistnieniem Jego obecności pośród swojego ludu aż do czasu Sądu (9,38). Metafora rozproszonych owiec porzuconych na wzgórzach oraz potrzeba zgromadzenia ich w Królestwie Bożym zrodziły się z doświadczenia wygnania i dominuje w posłanictwie Jezusa¹⁵. Zwrot ἐσकुλμένοι καὶ ἐρριμμένοι oznacza tyle, co „zniszczeni, ogołoceni, zależni i narażeni na śmierć”. Szczególnie chodzi tu o tę grupę narodu, która z różnych powodów znalazła się na marginesie jego życia, odsunięta od głównych kręgów religijnego przewodnictwa i pobożności¹⁶.

Uczniowie Jezusa dostępują udziału zarówno w Jego mesjańskiej władzy, jak również w stylu życia i działania¹⁷. Ich sposób życia i działania powinien odzwierciedlać życie i działanie Nauczyciela, a ich władza i autorytet są wyrazem władzy i autorytetu Jezusa Emmanuela, nieustannie obecnego w Kościele¹⁸. Identycznie jak On (9,37), uczniowie powinni troszczyć się o „owce Izraela” (10,6). Muszą gło-

¹⁴ Możliwe również, że zwrot ὡδε πρὸ καιροῦ odnosi się do dnia Sądu Ostatecznego. Według literatury międzytestamentalnej (1 Hen 15-16; Jub 10,8-9; TestLew 19,12), złe duchy mogły swobodnie nękać ludzi aż do nastania czasów ostatecznych; por. C.S. KEENER, *Komentarz historyczno-kulturowy do Nowego Testamentu*, tł. Z. Kościuk, Warszawa 2000, s. 27; B.T. VIVIANO, *Ewangelia według św. Mateusza*, w: BROWN, FITZMYER, MURPHY (red.), *dz. cyt.*, s. 940.

¹⁵ Por. Lb 27,17; 1 Krl 22,17; 2 Krm 18,16; Jr 23,4; Iz 40,10-11; Ez 34,2-16; Za 10,2; Mt 10,6; 15,24; 18-10-14.

¹⁶ Por. Lb 27,17; 1 Krl 22,17; 2 Krm 18,16; Jud 11,19; Ez 34,5; Za 10,2; 13,7. Potwierdza to Mt 10,6; 15,24; 18,12; 26,31. W języku biblijnym określa się tę grupę jako lud ziemi ('am hâ `âres). Zepchnięcie ich na margines życia społecznego na wszystkich płaszczyznach mogło mieć swoje źródło w ubóstwie materialnym, wykonywaniu pogardzanego zawodu, braku wykształcenia oraz braku ogólnego nimi zainteresowania; por. S. BROWN, *The Mission to Israel in Matthew's Central Section (Mt 9,35–11,1)*, ZNW 69 (1978), s. 73–90; A. LESKE, *Ewangelia według św. Mateusza*, w: W.R. FARMER (red.), *Międzynarodowy komentarz do Pisma Świętego*, Warszawa 2000, s. 1165; LUZ, *Matthäus II*, s. 80–82; K. STOCK, *Discorso della Montagna (Mt 5–7). Le Beatitudini*, Roma 1997, s. 11.

¹⁷ Por. Mt 4,23; 9,35; 8,16.

¹⁸ Por. Mt 10,24-25; 28,18-20. Μαθητής (uczeń) jest słowem przewodnim dla całej mowy. Występuje na początku (9,37; 10,1), w centrum (10,24n) i na końcu (10,42; 11,1); por. R. BARTNICKI, *Uczeń Jezusa jako głosiciel Ewangelii. Tradycja i redakcja Mt 9,35–10,5*, Warszawa 1985, s. 248n; por. H. FRANKMÖLLE, *Matthäus. Kommentar II*, Düsseldorf 1997, s. 76n; U. LUZ, *Die Jünger im Matthäusevangelium*, ZNW 61 (1971), s. 141–171; A. PACIOREK, *Ewangelia według św. Mateusza 1–13. Wstęp – przekład z oryginału – komentarz* (NKB I.1), Częstochowa 2005, s. 419n.

sić Jego „Ewangelię królestwa” (10,7)¹⁹ i dokonywać tych samych dzieł (10,8)²⁰, bowiem posyła ich tak samo (10,5), jak i On sam został posłany przez Boga Ojca, „by opatrywać rany serc złamanych, by zapowiadać wyzwolenie jeńcom”²¹. Apostołowie nie powinni jednak wchodzić na drogę wiodącą do pogan ani wstępować do miast samarytańskich, lecz kierować swoje kroki raczej do „owiec zagubionych domu Izraela”²². Zastosowany tu język biblijny sugeruje, że Ewangelista chce w nauce Jezusa wyrazić fakt wypełnienia się starotestamentalnych obietnic Bożych, aby Izrael stał się ludem Przymierza i światłem dla narodów²³, przygotowując jednocześnie temat winy i odrzucenia Jezusa, pomimo tego, że On sam i uczniowie od początku skierowali się wyłącznie do narodu wybrania Bożego²⁴. Słowo ἔθνη w 10,5 należy przetłumaczyć jako „poganie” — w przeciwstawieniu do Izraela²⁵, a nie „narody”, wśród których centralne miejsce zajmuje Izrael²⁶. Wersety 10,7-15.16 nie pozostawiają jednak wątpliwości, że przepowiadanie zleczone uczniom przez Jezusa doprowadzi do konfliktu. Zaimek osobowy ἐγώ (10,16) wskazuje na Jezusa jako Tego, który rozmyślnie posyła swoich uczniów z taką misją, wymagając jednocześnie absolutnego Mu posłuszeństwa. Ze strony mieszkańców miast izraelskich grozi im niebezpieczeństwo, spotkają się nie tylko z odrzuceniem (10,14n), ale również z czynną przemocą. Wersety 10,21-22, podobnie jak 23,34-36 mówią nawet o zabijaniu wierzących w Jezusa. To, że spotka ich to wszystko w czasie pracy misyjnej prowadzonej w Izraelu potwierdza wzmianka w 10,21 o „ich braciach i ojcach” („wyda zaś brat brata na śmierć i ojciec dziecko, i powstaną dzieci

¹⁹ Por. 4,17; 7,29.

²⁰ Por. 8,1-4.17.28-34; 9,18-26.32-35.

²¹ Por. Mt 10,40; Iz 61,1.

²² Zdecydowane „nie” wobec pogan i Samarytan, charakterystyczne tylko dla Mateusza, wraz z technicznym zwrotem τὰ ἀπολωλότα (por. Łk 19,10; 1 Kor 1,18) pasuje najbardziej do judeochrześcijańskiej wspólnoty, która nie podjęła misji wśród pogan, lecz ograniczała się jedynie do przepowiadania w Izraelu. Pozostali ewangelici w swoich tekstach przedstawiają bardziej otwarty i przyjazny stosunek Jezusa do Samarytan niż większość Mu współczesnych Żydów (Łk 9,51-56; 10,30-35; 17,11-19; J 4).

²³ Por. H. FRANKEMÖLLE, *Jahwebund und Kirche Christi. Studien zur Form- und Traditionsge-schichte des Evanegliums nach Matthäus*, Münster 1984², s. 128; H. KASTING, *Die Anfänge der urchristlichen Mission*, München 1969, s. 113; H. PREISKER, S. SCHULZ, Προβάτων κτλ, TWNT VI, s. 689-690.

²⁴ Por. Y. ANNO, *The Mission to Israel in Matthew: The Intention of Mt 10,5b-6, considered in the Light of the Religio-Political Background*, Chicago 1984, s. 325-337; W. TRILLING, *Das wahre Israel. Studien zur Theologie des Matthäusevangeliums*, Münster 1964³, s. 99-103; R. WALKER, *Die Heilsgeschichte im ersten Evangelium* (FRLANT 91), Göttingen 1967, s. 63.

²⁵ Por. LUZ, *Matthäus II*, s. 92n; I, s. 66-70.

²⁶ Część egzegetów opowiada się za hipotezą, że wyrażenie ἔθνη w 28,19 należy rozumieć jako narody, pośród których centralne miejsce zajmuje Izrael, i nie stanowi on kontratypu dla Izraela. Natomiast zachowanie go w nauce misyjnym (10,5) wyraża myśl o kontynuacji popaschalnej wspólnoty z Jezusem i Izraelem; por. BARTNICKI, *dz. cyt.*, s. 88, 11n, 118-126; TENŽE, *Tätigkeit der Jünger nach Mt 5b-6*, BZ 31 (1987), s. 255n; FRANKEMÖLLE, *Jahwebund und Kirche*, s. 124, 142; G.D. KILPATRICK, *The Origins of the Gospel according to St. Matthew*, Oxford 1959, s. 122n.

przeciwko rodzicom i uśmiercą ich”). „Sanhedryn” (10,17) nie ma tu jedynie technicznego znaczenia dla określenia żydowskiego sanhedrynu, lecz oznacza ogólnie trybunał, sąd²⁷. Przez biczowanie w synagogach należy rozumieć karę trzydziestu dziewięciu uderzeń biczem, która mogła być zasądzona i wykonana za ciężkie przestępstwa przeciwko Prawu. Wymierzenie kary było zapewne szczególnie bolesne dla judeochrześcijan, gdyż oznaczało to ich odrzucenie przez współbraci²⁸. Prześladowania są odpowiedzią na wiarę w Jezusa — mesjańskiego Króla Izraela i Syna Bożego oraz przepowiadanie Jego „Ewangelii królestwa” „Świadectwo” (μαρτύριον) to nie składanie zeznań sądowych przed namiestnikami i królami, ale należy je rozumieć, podobnie jak w 8,4 i 24,14, jako świadectwo złożone w formie przepowiadania „Nauki” Pana w ich obecności. Na wzór Jezusa uczeń musi bezinteresownie i w postawie pełnego ubóstwa głosić Jego „Ewangelię królestwa” (10,8-10). Musi czynić to otwarcie i odważnie. Nie wolno w egoistycznej pokusie zaniechania zaprzestać jej przepowiadania nawet w obawie, że ci, którzy będą się jej sprzeciwiać, użyją siły i przemocy (10,16-28). Prawdziwy uczeń powinien lękać się jedynie Boga, gdyż zawsze może mu grozić utrata zbawienia (10,28.32n). Powinna go cechować głęboka wiara i ufne przekonanie, że w każdej chwili i w każdym wydarzeniu jego życia opiekuje się nim nieustannie On sam, jako Jego Ojciec (10,19n.28-31). W sposób pełny i niepodzielny musi oddać się swemu Mistrzowi i Nauczycielowi, wyzbywając się wszelkich ziemskich uzależnień od rzeczy materialnych i więzi rodzinnych (10,34-37). Jako Jego wierny naśladowca musi iść za Nim drogą krzyża, aż do narażenia się na śmierć (10,38), żeby ostatecznie osiągnąć obiecaną nagrodę i życie wieczne (10,39-42)²⁹

W czasie dalszej działalności Jezusa w Galilei uczeni w Piśmie oskarżyli Go o bluźnierstwo, gdy uzdrowił paralityka i oświadczył, iż „Syn Człowieczy ma na ziemi władzę odpuszczania grzechów” (9,1-8). Faryzeusze natomiast za pośrednictwem Jego uczniów zarzucili Mu, że „jada z celnikami i grzesznikami” (9,11), nie respektując tym samym „tradycji starszych” W 9,34 i 10,25b bezpośrednio sami oskarżyli Go o działanie w imieniu i mocą Belzebuba, władcy złych duchów.

²⁷ Por. E. LOHSE, Συνέδριον, TWNT VII, s. 859.

²⁸ Por. 2 Kor 11,24; Str.Bill., III, 527–530. Trzydzieści silnych uderzeń wymierzano w piersi, a dwadzieścia sześć w plecy. BARTNICKI, *Uczeń Jezusa jako głosiciel Ewangelii*, s. 154–156; D. HARE, *The Theme of Jewish Persecution of Christians in the Gospel according to St. Matthew*, Cambridge 1967, s. 44–46; PACIOREK, *Mateusz I*, s. 430.

²⁹ Por. BARTNICKI, *Uczeń Jezusa jako głosiciel Ewangelii*, s. 248–251; R. BARTNICKI, *Tekst Mt 10,17-18 jako wyraz polemiki z judaizmem i uniwersalizmu redaktora Ewangelii Mateusza*, STV 2 (1985), s. 143–149; S. BROWN, *The Matthean Community and the Gentile Mission*, NovT 22 (1980), s. 193–221; H. FRANKEMÖLLE, *Zur Theologie der Mission im Matthäusevangelium*, w: K. KERTELEGE (red.), *Mission im Neuen Testament*, QD 93 (1982), s. 93–129; C.H. GIBLIN, *Theological Perspective and Matthew 10,23b*, TS 29 (1968), s. 654–661; LUZ, *Matthäus II*, 108-112; B.B. SCOTT, *Gentiles and the Ministry of Jesus: Further Observations on Matt 10,5-6; 15,21-28*, JETS 33 (1990), s. 161–169.

Pierwsza część rozdziału jedenastego (11,2-19), dotycząca Jana Chrzciciela, przygotowuje zapowiedź sądu, o którym mowa w drugiej części (11,20-30). Jezus odsłania „wielkiej rzeszy ludu” tajemnicę osoby i posłannictwa Jana, potwierdzając otwarcie, że to on jest Eliaszem, który miał przyjść w czasach mesjańskich (11,10.14n). Perykopa wprowadzająca 11,2-6 przygotowuje 11,7-15 i jednocześnie wskazuje na sąd Jezusa nad miastami Izraela, które nie podjęły pokuty i nie nawróciły się (11,20-24), pomimo działalności Jana Chrzciciela i wielkich dzieł Jezusa. Sąd ten wzmacnia ostatecznie rozstrzygający rozrachunek Jezusa z „całym ludem” (27,25). Przepowiedź o bawiących się dzieciach na rynku (11,16-19) jest niezwykle przejmującym ostrzeżeniem skierowanym do „tego pokolenia”, gdyż sprzeciwiło się ono zarówno Janowi, jak i Jezusowi (11,16-19). Słownictwo i tematyka wersetu 11,19 wskazuje, że w „tym pokoleniu” Mateusz widzi przede wszystkim religijne elity żydowskie, a spośród nich szczególnie faryzeuszy³⁰. W części drugiej wersetu 11,20-24 zawierają sąd nad miastami galilejskimi, a 11,25-30 — zbawcze wezwanie Jezusa skierowane do „wszystkich utrudzonych i obciążonych”³¹.

W rozdziale 12 pojawiają się kolejne informacje o szybkim zaostrzeniu się konfliktu Jezusa z przywódcami żydowskimi. Zaistniała sytuacja ma swe odzwierciedlenie w niespotykanej dotąd reakcji Jezusa, którą Ewangelista określa czasownikiem ἀναχωρεῖν³². „Usuwanie się” Jezusa w inne regiony, wolne od Jego przeciwników, spowodowane jest wrogością przede wszystkim faryzeuszy³³. Od 11,25-30 należą oni do tych „mądrych i rozumnych”, przed którymi Bóg zakrył prawdziwą mądrość, teraz objawianą przez Jego Syna, Jezusa Nazarejczyka. Charakterystycznym zabiegiem redakcyjnym dla Mateusza jest zestawianie przeciwników Jezusa w dwuczłonowych grupach, natomiast w 12,1-37 (por. 9,32-34) przeciw Jezusowi

³⁰ Por. J. LAMBRECHT, *Are you the one who is to come, or shall we look for another?*, LS 8 (1980), s. 115–128; LUZ, *Matthäus II*, s. 162n; J.P. MEIER, *John the Baptist in Matthew's Gospel*, JBL 99 (1980), s. 383–405; R. TOMCZAK, *Historia interpretacji pytania uczniów Jana Chrzciciela (Mt 11,2-6)*, Spar 4 (1994), s. 203–215; TENŻE, *Godność mesjańska Jezusa na podstawie perykopy poselstwa Jana Chrzciciela (Mt 11,2-6 i Łk 7,18-23)*. Analiza historyczno-literacka, Spar 5 (1995), s. 151–180; TENŻE, *Mesjańska funkcja tekstów Izajaszowych zawartych u Mt 11,5-6 i Łk 7,22-23*, Spar 9 (1999), s. 211–218; W. VOGELS, *Performers and Receivers of the Kingdom. A semiotic Analysis of Matthew 11,2-15*, ScE 3 (1990), s. 325–336.

³¹ Por. C.M. CASALE, *Andate e annunciate a Giovanni ciò che udite e vedete (Mt 11,4; Lc 7,22)*, Brescia 1985, s. 257–288; LUZ, *Matthäus II*, s. 162–163; J. MEIER, *John the Baptist in Matthew's Gospel*, JBL 99 (1980), s. 383–405; D. VERSEPUT, *The Rejection of the Humble Messianic King*, EHS XXII/291 (1986), s. 2–5.

³² Poza wersetem 12,15 występuje jeszcze w: 2,14 (magowie); 2,22 (Józef); 4,12; 14,13; 15,21; 27,5 (Jezus). We wszystkich tekstach opisuje zachowanie tych osób w sytuacji zagrożenia życia. Dwa razy ta sama reakcja Jezusa jest wyrażona inaczej (13,36a; 16,4b).

³³ W rozdziale tym Mateusz czterokrotnie wymienia faryzeuszy, którzy postanowili zabić Jezusa (12,2.14.24.38), oraz jeden raz mówi o ich synagogach (12,9). Tylko jednokrotnie wspomina uczonych w Piśmie (12,38).

występują jedynie faryzeusze³⁴. Ewangelista chce w ten sposób dać jednoznaczny sygnał, że sprzeciw, wrogość i dążenie do zabicia Jezusa wyszły ze stronnictwa faryzeuszy. W przeciwstawieniu do nich, Jego uczniów reprezentują ὑπῆκοι³⁵

Dla Jezusa tym, co nieskończenie przewyższa świątynię i jej ofiary, jest miłosierdzie, ponieważ stanowi samą istotę mądrości Bożej objawionej w Prawie, a którą teraz On sam jako Jego Syn wypełnia w sposób doskonały³⁶. Takiej postawy żąda Jezus również od faryzeuszy. Dowodem świadczącym przeciwko nim jest tekst proroka Ozeasza 6,6. Na jego podstawie powinni byli rozpoznać prawdę Bożą i okazać miłosierdzie zgłodniałym uczniom, a nie oskarżać ich o sprofanowanie świętości szabatu. Cała Tora podporządkowana jest jej duchowi, czyli miłości i miłosierdziu (Oz 6,6). W Ewangelii Jezusa biblijne przykazanie miłości i miłosierdzia stało się największym przykazaniem, większym nawet niż świątynia. W ten sposób dokonał On ogromnego postępu, którego żadna grupa w judaizmie nie uczyniła³⁷

W perykopie 12,9-14 Mateusz koncentruje całą swoją uwagę nie na spotkaniu Jezusa z człowiekiem, „który miał uszłą rękę” (12,10.13), lecz na Jego sporze z faryzeuszami. Jego przeciwnicy wiedzą, że uzdrowi w dniu szabatu, stąd pytają tylko po to, aby w majestacie Prawa oskarżyć Go o łamanie norm dotyczących święcenia dnia szabatu (12,10). Odpowiedź Jezusa w sposób autorytatywny podporządkowuje przepisy dotyczące świętowania szabatu przykazaniu miłości. Miłości nie można niczym ograniczać. Podczas gdy konieczność ratowania życia stanowiła dla faryzeuszy granicę, jaką wolno przekroczyć w dniu szabatu, to dla Jezusa i Kościoła przykazanie miłości stanowi jego centrum. Cud Jezusa jest najlepszym przykładem tego, co znaczy „dobrze czynić w święto szabatu” (12,10b). Najistotniejsza w całym opowiadaniu jest jednak dla Mateusza reakcja faryzeuszy na cud i jego uzasadnienie: gdy wyszli, odbyli naradę i ostatecznie postanowili Go zabić, szukając ku temu odpowiedniej okazji (12,14)³⁸. Stało się w tym momencie oczywiste, że podział na zwolenników i zdecydowanych wrogów Jezusa jest ostateczny i już niemożliwy do przewyciężenia³⁹. Kończąc pierwszą część rozdziału 12 cytatem wy-

³⁴ Por. Mt 12,38; 15,1; 16,1.12; 23,2.13-33; 26,3.59; 27,1.20; 28,12.

³⁵ Niemowlęta, dzieci, prostaczkowie, prości, prostoduszni.

³⁶ Por. Mt 5,17; 9,13; 12,1-8.

³⁷ Por. J.M. HICKS, *The Sabbath Controversy in Matthew: An Exegesis of Matthew 12,1-14*, RestQ 27 (1984), s. 79–91; R. HUMMEL, *Die Auseinandersetzung zwischen Kirche und Judentum im Matthäusevangelium* (BevTh 33), München 1996², s. 38–45; E. LEVINE, *The Sabbath Controversy according to Matthew*, NTS 22 (1975/76), s. 480–483; LUZ, *Matthäus II*, s. 233; L. LYBAEK, *Matthew's Use of Hosea 6,6 in the Context of the Sabbath Controversies*, w: C.M. TUCKETT, *The Scriptures in the Gospels*, Leuven 1997, s. 491–499.

³⁸ Faryzeusze pojawiają się jeszcze tylko jeden raz i to już po ukrzyżowaniu i złożeniu ciała Jezusa do grobu (27,62).

³⁹ Por. HUMMEL, *dz. cyt.*, s. 43–46; LEVINE, *art. cyt.*, s. 483; V. ROBBINS, *Plucking Grains on the Sabbath*, w: B. MACK, V. ROBBINS (red.), *Patterns of Persuasion*, Sonoma 1989, s. 107–141; E. SCHWEIZER, *Matthäus 12,1-8: Der Sabbat. Gebot und Geschenk*, Helsinki 1983, s. 169–179.

pełnienia Iz 42,1-4, Ewangelista wprowadza najpierw informację o postawie Jezusa, która sugeruje unikanie konfliktu z faryzeuszami. Wobec sytuacji zagrożenia życia z ich strony Jezus „oddalił się stamtąd” (ἀνεχώρησεν ἐκεῖθεν). Nie jest to w żadnym wypadku przejaw strachu czy lęku przed nimi i z tego powodu szukania ratunku w ucieczce, co pokażą dalsze Jego polemiki z całą religijną elitą Izraela. Niezwykle ważną informację stanowi stwierdzenie, że wiele osób nie poszło za faryzeuszami, lecz nadal podążało za Jezusem, a On „ich wszystkich uzdrawiał”⁴⁰ Uzdrawionym zabraniał jednak zdecydowanie, aby nikomu o Nim nie mówili (12,15-16). Według Mateusza ten moment jest przełomowy w historii Jezusa i stanowi punkt wyjścia do kształtowania się nowego Zgromadzenia Bożego ściśle związanego z Nauczycielem — Jezusem, „który ma władzę, a nie jak uczeni w Piśmie” (7,29)⁴¹. Nakaz milczenia, jaki otrzymali uzdrowieni, to subtelne nawiązanie do cytatu Iz 42,1-4 w celu wyeksponowania głosu samego Boga w sprawie Syna Bożego (παῖς τοῦ θεοῦ)⁴². Świadcstwo Boga dotyczy całej historii Jego Syna (παῖς)⁴³, a nie tylko tego konkretnego sporu z przeciwnikami⁴⁴.

Gdy faryzeusze postanowili szukać sposobu i okazji żeby zgładzić Jezusa (12,14), konflikt między nimi zaczął jeszcze szybciej przybierać na sile (12,22-45). Rzesze ludu jednak przez cały czas wiernie trwają przy Jezusie, widząc w Nim syna Dawida (12,23.46). Na oskarżenie faryzeuszy, że „On tylko przez Belzebuba, władcę złych duchów, wyrzuca złe duchy” (12,24), Jezus dokonuje, po raz pierwszy w Ewangelii Mateusza, surowego rozrachunku z nimi, do których dołączają później jeszcze „niektórzy spośród uczonych w Piśmie” (12,38). Jezus jako absolutny władca nad szatanem, pełen „władzy i mocy” (4,1-11), wykazuje najpierw absurdalność ich zarzutu (12,25-27), a następnie przedkłada przeciwstawną tezę, w której daje pełną prawdę o swoim posłannictwie. Absurdalne jest przecież przypuszczenie, że szatan mógłby zawrzeć z Jezusem jakiś tajemny układ w celu zniszczenia własnego królestwa, jak również to, że szatan mógłby cokolwiek dobrego uczynić dla człowieka, posługując się w tym Jezusem; a przecież to właśnie Jezus wyrzucał złe duchy z ludzi przez nie opętanych⁴⁵. Retorycznym pytaniem Jezus sugeruje, że

⁴⁰ Podobnie jak w 8,16.

⁴¹ Por. LUZ, *Matthäus II*, s. 225–227.

⁴² Por. R. BEATON, *Messiah and Justice. A Key to Matthew's Use of Isaiah 42,1-4?*, JSNT 75 (1999), s. 5–23; M. MENKEN, *The Quotation from Isaiah 42,1-4 in Matthew 12,18-21: Its Textual Form*, ETHL 1 (1999), s. 32–53; J.H. NEYREY, *The Thematic Use of Isaiah 42,1-4 in Matthew 12*, Bib 63 (1982), s. 457–473.

⁴³ Z wyjątkiem Mt 14,12 (παῖδες Heroda) słowo to oznacza dziecko (por. 24,49). Podobnie w NT i w świecie hellenistycznym, gdzie bardzo rzadko używa się go na określenie sługi, niewolnika.

⁴⁴ Por. B.R. DOYLE, *A Concern of the Evangelist: Pharisees in Matthew 12*, ABR 34 (1986), s. 17–34; LUZ, *Matthäus II*, s. 241, 248–250.

⁴⁵ Por. G. CHICO, *Jesus y Beelzebub. La presencia del Reino en un cuadro polemico*, ComSev 22 (1989), s. 41–52; V. ROBBINS, *Rhetorical Composition and the Beelzebub Controversy*, w: B. MACK, *Patterns of Persuasion*, Polebridge 1989, s. 161–193; VERSEPUT, *art. cyt.*, s. 242; J. WEIß, *Die Predigt Jesu vom Reiche Gottes*, Göttingen 1964³, s. 89–92.

potępienie Go przez faryzeuszy jest jednocześnie potępieniem ich własnych egzorcystów („synowie wasi”). A że jest to oczywistą niedorzecznością i bluźnierczym oskarżeniem, Jezus zapowiada, że to właśnie sami ich egzorcyści staną się ich sędziami (12,27). Sam zaś Jezus działa mocą Ducha, którego otrzymał od Boga jako Jego Syn⁴⁶. Oznacza to, że Jego egzorcyzmy potwierdzają, iż prawdziwie „nadeszło” królestwo niebieskie również dla faryzeuszy⁴⁷, choć faryzeusze jako pierwsi wyrazili swoje zdecydowane „nie” wobec Jezusa i przychodzącego wraz z Nim Królestwa Bożego, mocniejszego od królestwa szatana. Jezus jako „Mocniejszy” (3,11) związał szatana i całkowicie nad nim zapanował (12,29), co uwidacznia się w uwolnieniach ludzi opętanych. Zatem, według Mateusza, nie można być obojętnym wobec osoby Jezusa: albo jest się z Nim, albo przeciwko Niemu; albo należy całkowicie zdać się na Niego, albo sprzeciwiwszy się, odrzucić Go i przyłączyć się tym samym do Jego i Boga przeciwników (12,30). Druga postawa jest nie tylko bluźnierstwem przeciwko Synowi Człowieczemu, co może być wybaczone przez Boga, lecz przede wszystkim przeciwko Duchowi Świętemu, co „nie zostanie odpuszczone mu, ani w tym wieku, ani w mającym przyjść” (12,32), temu Duchowi Bożemu, którego zesłanie na Jezusa — Syna zapowiedział Bóg ustami proroka Izajasza (42,1) i którego rzeczywiście otrzymał podczas chrztu w Jordanie (Mt 3,13-17) oraz mocą którego cały czas działa (12,28). „Bluźnierstwo i słowo przeciwko Duchowi Świętemu” (12,32) można tu rozumieć jako świadome odrzucenie Boskiej godności Jezusa⁴⁸. Przeciwnicy żądają od Jezusa „znaku” (σημείον)⁴⁹, który by potwierdził prawdziwość słów i Boską Jego godność (16,1). Odpowiedź jest stanowcza i jednoznaczna: tylko złe „pokolenie” może żądać takiego zachowania od Niego: „pokolenie złe i cudzołożne znaku poszukuje” (12,39). „Złe” (πονηρά) dla Mateusza wyraża to, co zostanie potępione na Sądzie Ostatecznym⁵⁰. „Cudzołożne” (μοιχαλίσ) odnosi się do przymierza Izraela z Jahwe, porównywanego w tradycji prorockiej do związku małżeńskiego⁵¹. Żaden znak nie zostanie im jednak dany poza znakiem proroka Jonasza (12,39b), który objawi się w śmierci, złożeniu do grobu na „trzy dni i trzy noce” (12,40) i wskrzeszeniu z martwych Syna Człowieczego. Jednak Jego pobyt „w sercu ziemi trzy dni i trzy noce” będzie znakiem potwierdzającym winę religijnych elit, ponieważ to oni będą tego sprawcami. W Jego wskrzeszeniu z martwych natomiast Bóg naprawi zło, którego się dopuścili. Dla-

⁴⁶ Por. Mt 12,18; 3,13nn.

⁴⁷ Mt 12,28. Czasownik ἔφθασεν (nadeszło, przyszło, doszło) to *indicativus aoristi activi* i wyraża niewątpliwy fakt dokonania się rzeczywistości przez niego opisaną. Por. 4,24 i 10,8, gdzie mowa jest również o wyrzucaniu złych duchów jako znaku nadejścia Królestwa Niebieskiego. Podczas gdy wersety 12,25-27 mają charakter racjonalno-retorycznej argumentacji, to werset 12,28 jest już argumentacją chrystologiczną.

⁴⁸ Por. LUZ, *Matthäus II*, s. 263–267; J.C. O’NEIL, *The Unforgivable Sin*, JSNT 19 (1983), s. 37–42.

⁴⁹ Wyrażenie σημεῖον w tradycji synoptycznej nie jest używane na określenie cudu (δύναμις, τέρας); por. W. BITTNER, *Jesu Zeichen im Johannesevangelium*, WUNT II/26 (1987), s. 51–53; LUZ, *Matthäus II*, s. 275.

⁵⁰ Por. Mt 7,17n; 12,34n; 13,38.49.

⁵¹ Por. Oz 1–3; Ez 16,38; 23,45; Iz 57,3-9; Jr 13,26-27.

tego „znak Jonasza” nie będzie znakiem służącym dobru Izraela, lecz zaświadczy przeciwko niemu⁵². Przyniesie on poganom zbawienie i dostęp do prawdziwego Boga, co potwierdzają dwa następne wersety o pogańskich mieszkańcach Niniwy i pogańskiej „królowej z Południa” (12,41-42), a także sąd nad Izraelem, na którym wystąpią poganie w roli oskarżycieli „tego pokolenia i potępia je”. Ich wina polega na tym, że odrzucają Jezusa, który jest „większy” niż wszystko to, co było do tej pory w zbawczej historii Izraela: oto przyszedł wraz z Królestwem Bożym Jezus – Mesjasz Izraela – Syn Boży – Emmanuel, a „to pokolenie złe i cudzołożne” Go nie przyjmuje. To odrzucenie postawi ich ostatecznie w katastrofalnej sytuacji wobec Boga, co Mateusz wyjaśnia w przypowieści 12,43-45. Tak jak pogarsza się znacznie stan człowieka, gdy powraca do niego zły duch wcześniej z niego wyrzucony, ale już z siedmioma innymi duchami, „tak samo będzie i temu złemu pokoleniu” (12,45), ponieważ nie pełnili woli Jahwe — Ojca Jezusa (12,50)⁵³

* * *

Zredagowane przez Mateusza tło narracyjne dla decyzji faryzeuszy o zabiciu Jezusa pokazuje przyczyny zwrotu drogi Bożej od części Izraela do pogan. Mogło być inaczej, cały naród Izraela, zgodnie z obietnicą daną Abrahamowi, mógł zanieść Boże zbawienie poganom (Mt 1,1; 3,8n; Rdz 12,1-3). Jednak działania elit żydowskich sprawiły, że powstała w Izraelu prawdziwa rodzina Jezusa, trwająca przy Nim wspólnota uczniów, nad którą czuwa Jego wyciągnięta dłoń, zawsze gotowa do pomocy. Pełni ona wolę Ojca Niebieskiego, którą wypełnił najpierw sam Jezus w pełnym posłuszeństwie Bogu Ojcu (26,42). O skuteczne jej wypełnianie uczniowie — Kościół prosi w modlitwie *Ojcze nasz* (6,10), natomiast z zastosowania jej w praktyce będzie ich również rozliczał w dniu Sądu ten sam Syn Człowieczy, który rozliczy niewierną część Izraela (7,21-23). Dla Mateusza istotą prawdy i woli Bożej jest „Miłość”, która stanie się — paradoksalnie — przyczyną rozłamu w narodzie izraelskim.

⁵² Por. A.K.M. ADAM, *The Sign of Jonah. A Fish-Eye-View*, Semeia 51 (1990), s. 177–191; L. CARDELLINO, *Il Segno di Giona (Mt 12,38-42; Lc 11,16.29-32)*, BibOr 44 (2002), s. 235–244; A. FUCHS, *Das Zeichen des Jona. Vom Rückfall*, SNTU 19 (1994), s. 131–160; L. PERKINS, „Greater than Salomon” (*Matt 12,42*), TrinJ 2 (1998), s. 207–217; U.K. PLISCH, *Was ist „das Zeichen des Jona”?*, Göttingen 2002, s. 399–409; B. REPSCHINSKI, *Taking on the Elite: The Matthean Controversy Stories*, SBS 38 (1999), s. 1–23; J. SWETNAM, *Some Signs of Jonah*, Bib 68 (1987), s. 74–79; VERSEPUT, *The Rejection*, s. 276.

⁵³ Por. J. BLINZLER, *Die Brüder und Schwestern Jesu*, Stuttgart 1967, s. 82–89; S. GRASSO, *Gesù e i suoi fratelli*, Bologna 1993; L. OBERLINNER, *Historische Überlieferung und christologische Aussage. Zur Frage der „Brüder Jesu” in der Synopse*, Stuttgart 1975; TRILLING, *dz. cyt.*, s. 30.

The narrative background of the Pharisees' decision to kill Jesus (Mt 8,1–12,50; 12,14)

SUMMARY

The narrative background of the Pharisees' decision to kill Jesus, as Matthew presents it, shows the reasons for the change of God's route from a part of Israel towards the Pagans. It need not have been that route as the entire people of Israel, as promised to Abraham, could have delivered salvation to the Pagans (Mt 1,1; 3,8n; Ch 12,1-3). However, the activity of the Jewish elites resulted in the rise of Jesus' true family; a group of his disciples who stood by him and who were always protected by His helping hand. It follows the will of the heavenly Father, which was initially fulfilled by Jesus through his obedience to God the Father (26,42). To ensure that this will is effectively fulfilled, the disciples and the Church pray in *Pater-noster* (6,10), whereas whether or not it is followed in practice will be judged on the Judgement Day by the same Son of Man who will judge the unfaithful part of Israel. (7,21-23). For Matthew, the essence of truth and God's will is *Love*, which will — paradoxically — be the cause of the schism among the people of Israel.